

ואלו הן:

אחת: קרקע שכתב לה בשטר כתובתה, כלומר, שיעבד אותה במפורש בשטר הכתובה לפרעון כתובתה.⁽⁸⁾

א-1 **ואחת:** קרקע שייחד לה בעדים אחר נישואיה בכתובתה [עבור כתובתה], ועשה את השדה הזו "אפותיקי" לאשתו בכתובתה.⁽¹⁾

ואחת: קרקע שהכניסה לו שום משלה, כלומר, הביאה אותה מבית אביה לבעלה בתורת "נכסי צאן ברזל", ושמים את שוויים בשעת נישואין והבעל מחזיר את ערכם כשמת או מגרשה; ושדה זו משועבדת היא לה כשאר נכסי הבעל, אלא שהיא על שדה זו בוטחת יותר, הואיל ומבית אביה הכניסו.

ומבאר הגמרא: ולמעוטי מאי, על אלו שדות אמר רבה בר רב הונא, שאין היא יכולה לומר "נחת רוח עשיתי לבעלי"?

אילימא למעוטי: שאר נכסים של בעל המשועבדים ממילא לאשה בכתובתה, וללמד: אם חתמה ללוקח שלא תגבה כתובתה מנכסים אחרים שקנה, אין היא יכולה לטעון "נחת רוח עשיתי לבעלי"? כך אי אפשר לומר, שהרי:

כל שכן דחויא לה איבה [ישנאה] אם לא תכתוב ללוקח! דהרי אמר לה בעלה "ודאי לכן לא חתמת לו, משום שענייך נתת בגירושין, ובמיתה [מצפה את להתגרש או שאמות]"; כלומר:

אם בשלש שדות אלו שאין הבעל יכול לטעון לה "ענייך נתת בגירושין ובמיתה" — כי הרי דין הוא שתערער על מכירת שדות שיוחדו לה לגביית כתובתה, ואפילו אם לא נתנה עיניה בגירושין ובמיתה — מכל מקום אתה אומר שיכולה היא לומר "נחת רוח עשיתי לבעלי" —

בטל", דודאי לא גמרה ואקנייה, אלא נחת רוח עשתה לבעלה.

ומתבאר מתוך פירושו, שבא רבה בר רב הונא למעט הסכמתה לויתור על שעבודה בשאר נכסים משועבדים, ואין היא יכולה לומר בהן "נחת רוח עשיתי לבעלי", וויתורה — ויתור; ולקמן בהערות יתבאר, שהדברים סותרים לכאורה את המשך הגמרא המפרשת שהוא לא בא למעט ויתור על שעבודה בשאר נכסים משועבדים, אלא למעט מכירה שמכר הבעל את שאר נכסיה השייכים לה, וחתמה אף היא ללוקח, [והוא הדין כשמוכרת שדה שלה לבעלה, וכנידון משנתנו]; ומלבד זה צ"ב לשון הרשב"ם כאן בהמשך דבריו "ולקמיה מפרש למעוטי מאי דלא הוי מקחן בטל", והרי כבר

פירש הרשב"ם שהוא בא למעט שאר נכסים משועבדים; וצריך תלמוד.

8. פירש הרשב"ם: אחת שכתב לה בכתובתה: כלומר, אחת מן השלש שדות הוא שדה ששיעבד לה בפירוש והזכיר שהוא שדה בשטר הכתובה ששעבד לה, וסמכא דעתה עליה טפי משאר נכסים, מיהו כל נכסיו נמי שעבד לה [בפירוש בשטר הכתובה], [שהרי] כך כתב לה "כל נכסי אחראין לכתובתיך", ומיהו לא הזכיר ולא סיים מכולם בפירוש בתוך שטר הכתובה, כי אם זה לבדו.

1. כתב הרשב"ם: ומיהו כל שדותיו משועבדים לה בתוך שטר הכתובה, אלא על זה בוטחת

מקחו של הלוקח קיים —

ומה שהזכיר רבה בר רב הונא שלש שדות אלו, הכי קאמר: אין אומרים "נחת רוח עשיתי לבעלי" אלא במכירת שדות המשועבדות לאשה בלבד!

וזה שאמרנו במכירת שדות משועבדות שאין ויתורה כלום, לא מיבעיא בשאר נכסים שודאי יכולה לומר כן, וכדי שלא יאמר לה "עיניך נתת בגירושין ובמיתה", אלא אפילו בשלש שדות אלו שאין לומר כן, כי דין הוא שתערער על מה שיחד לה לכתובתה, בכל זאת מקחו בטל, כי היות ומכל מקום אינן שלה לגמרי כי אם של בעל, יכולה היא שתאמר "נחת רוח עשיתי לבעלי".⁽³⁾

הרי כל שכן בשאר שדות — שיש לו טענה עליה "עיניך נתת בגירושין ובמיתה" — ודאי סברא היא לומר שלא חתמה ללוקח אלא כדי שלא יטעון לה כך.

אלא ודאי (2) עיקר דברי רבה בר רב הונא לא באו אלא למעוטי חתימה על מכירת נכסי מלוג של אשתו, שאם מכר הבעל את קרקעות נכסי מלוג שאין לו בהן אלא קנין פירות, ואחר כך חזר הלוקח והחתים את האשה על שטר מכירה שהיא מוכרת לו את הקרקעות שלה, בכי האי גוונא אין מקחו מן האשה בטל, שאין היא יכולה לומר "נחת רוח עשיתי לבעלי", כי היות וקרקעות אלו שלה הם, אינה חוששת מבעלה, ויכולה היא לבטל את המכירה, ואם אישרה אותו, הרי

יותר, הואיל וייחדו לה בפני עדים.

2. על פי גירסת הרשב"ם.

3. א. הנה לכאורה נראית סוגיית הגמרא כסותרת את עצמה מיניה וביה, כי מתחילה מתרצת הגמרא את הקושיא על משנתנו, על פי דברי רבה בר רב הונא, ופירש הרשב"ם את תירוץ הגמרא: כי מאחר שלדבריו אינה יכולה לומר "נחת רוח עשיתי לבעלי" אלא בשלש שדות אלו, שוב ממילא אין להקשות כלל על משנתנו; ואילו בהמשך הסוגיא מבארת הגמרא שלא נתכוין רבה בר רב הונא לומר "דוקא" בשלש שדות אלו, אלא "אפילו" בשלש שדות אלו! ? [וכבר נזכר מזה בהערה לעיל].

ואולם, קושיא זו אינה אלא לפי הביאור שנתבאר בתירוץ הגמרא דלעיל על פי הרשב"ם; אך בעיקר דברי הגמרא יש לפרש כפשוטו, והיינו, שתירוץ הגמרא דלעיל הוא על פי מה שמבארת הגמרא בהמשך הענין, שעיקר דברי

רבה בר רב הונא באים למעט מכירת נכסי מלוג, ולא דוקא נכסי מלוג, אלא כל קרקע שהיא שלה ולא של בעלה יכולה היא שתאמר "נחת רוח עשיתי לבעלי", ושוב ממילא לא קשה על משנתנו, שהרי משנתנו אינה עוסקת בויתור שמותרת האשה על השעבוד, אלא במכירה שמוכרת היא לבעלה, ובזה לא אמרו "נחת רוח עשיתי לבעלי".

והרשב"ם גופיה ביאר לפי מסקנת הגמרא את משנתנו: ומתניתין נמי דקתני "אין לאיש חזקה בנכסי אשתו" הא ראייה יש, בנכסי מלוג מיירי, דכיון דהנכסים שלה לא מציא אמרה "נחת רוח עשיתי לבעלי"; וכן לעיל בד"ה "ג כתב הרשב"ם "והמתרץ עצמו מפרש והולך לסיים תירוץ שלו, ולמעוטי מאי ...", והיינו כפי שנתבאר, אלא שלשון הרשב"ם לעיל בתחילת הענין צריך תלמוד.

ב. כתב רש"י בכתובות פא א ד"ה ואם ישראל הוא "והא דתנן לקח מן האישי וחזר ולקח מן האשה מקחו בטל, אוקמינן באותן

אשתו, ומת, האשה מוציאה מיד הלקוחות את הקרקע עם פירותיה, כי הבעל אינו יכול למכור אלא את הפירות מחיים שהם שלו, ואת הגוף לאחר מיתת האשה שהוא יורשה, אבל אם מת הוא בחייה, אין הוא יכול למכור, וזו היא שאמר אממר "איש ... שמכר בנכסי מלוג לא עשה ולא כלום". (6)

ב. **אי נמי**, כלומר, ומה שאמר אממר "אשה שמכרה בנכסי מלוג לא עשתה ולא כלום", היינו **דזבנה איהו ומתה** [מכרה האשה את נכסי המלוג שלה, ומתה], וכבר אין לו זכות בפירותיה, מכל מקום **אתא איהו ומפיק** [מוציא הוא גוף ופירות מן הלקוח] שהרי הבעל יורשה —

ואף שבכל ירושה, אין הדין כן, ואם מכר המת בחייו את הקרקע לאחר אין היורש יורשה, מכל מקום בעל היורש את אשתו מוציא הוא מיד הלקוחות **בתקנתא דרבנן** שהתקינו באושא כשגלתה סנהדרין לשם

ואכתי מקשינן על המבואר במשנתנו, שמכירת אשה לבעלה את נכסיה הרי היא קיימת, ואין היא יכולה לומר "נחת רוח עשיתי לבעלי": (4) **והא** (5) **אמר אממר**:

איש ואשה שמכרו בנכסי מלוג, סבורה היתה הגמרא דהכי קאמר: איש שמכר את נכסי המלוג של אשתו, ואחר כך הלך אל האשה וכתבה אף היא לו שטר מכירה, **לא עשו ולא כלום**; ומשום שיכולה לומר "נחת רוח עשיתי לבעלי", ואם כן, כל שכן שאם מכרה לבעלה יכולה היא שתאמר כן, ותיקשי משנתנו "הא ראה, יש"!?

ומשינינן: אין כוונת אממר לומר: איש ואשה שמכרו "כאחד" בנכסי מלוג, אלא **בי איתמר דאממר באיש לחוד ואשה לחוד** שמכרו נכסי מלוג; והכי קאמר:

א. **היכא דזבין איהו ומית, אתיא איהו ומפקא**, איש שמכר את נכסי המלוג של

6. **כתב הרשב"ם** "היכא דזבין איהו לאחר, ומית, אתיא איהו ומפקא מן הלקוחות גוף הקרקע והפירות מכאן ואילך, שבעל אין יכול למכור אלא הפירות שהן שלו בחייו, וגם הגוף אם תמות אשתו וירשנה הוא, אבל אם ימות הוא, היא תיטול נכסי מלוג שלה, הלכך האיש שמכר לא עשה ולא כלום **לגבי הכי**, שאם ימות בחיי אשתו, היא תקח נכסי מלוג שלה".

אך רבינו יונה כתב "לכאורה משמע מהאי לישנא ["ומית"], דדוקא כשמת הבעל אתיא איהו ומפקא, אבל מחיים ... אינה יכולה לבטל המקח לגמרי מכירת הגוף, שאם מתה היא איגלאי מילתא שהמכר קיים מתחילתו, דבעל לוקח ראשון הוי, אבל כי מת איהו אמרינן לא

שלש שדות ...", ונראה מדבריו, שדין המשנה אינו אמור אלא באותן שלש שדות בלבד, ותמה הרשב"ם בתוספות שם, וכן תמהו התוספות כאן: הרי זה היפך המבואר בסוגייתנו, שלא בא רבה בר רב הונא למעט שאר שדות משועבדות, ומה שהזכיר שלש שדות היינו לומר "אפילו" שלש שדות אלו! וראה מה שכתבו התוספות כאן בביאור שיטתו, וראה גם מה שכתב רבינו יונה כאן על דברי רש"י.

4. נתבאר על פי הרשב"ם שהעמיד את הקושיא על המשנה.

5. על פי גירסת הרשב"ם.

והיינו שמכירת נכסי האשה לבעל קיימת — מדברי אמימר דמשמע מדבריו, שאם מכר האיש ואחר כך מכרה האשה לא עשו ולא כלום, וכל שכן כשמכרה האשה לבעלה:

זה שאמר אמימר: אין המכר חל כשמכרו שניהם, אינו משום שיכולה היא לומר "נחת רוח עשיתי לבעלי", אלא מטעם אחר אין המכירה מועילה: כי **אמימר דאמר כרבי אלעזר** הלומד מן המקרא, שבדבר השייך לשנים — גוף לזה ופירות לזה — אין אף אחד מהם קרוי "בעליו", ואין כח לאף אחד מהם למכור לא לאחר ולא לחבירו; ואילו משנתנו כדברי חכמים היא! (8)

דתניא:

נאמר בתורה בפרשת משפטים [שמות כא כ]: "וכי יכה איש את עבדו את אמתו בשבט, ומת תחת ידו, נקום ינקם [יומת האדון במיתת סייף]. אך אם יום או יומיים יעמוד [אם יחיה העבד אחר ההכאה יום

מלשכת הגזית, וכדרכי יוסי בר הנינא! דאמר רבי יוסי בר הנינא:

באושא התקיננו, האשה שמכרה בנכסי מלוג ומתה, הבעל מוציא מיד הלקוחות, ומשום שהבעל — בזכות ירושתו — חשוב כמו לוקח ראשון שקדם ללוקח שקנה מן האשה. (7)

אבל היכא דזבינו תרוייהו לעלמא [אבל כשמכרו הן האיש והן האשה את נכסי המלוג לאדם שלישי] וכאופן שדיבר בו רבה בר רב הונא, **אי נמי אם זבנה איהי לדידיה** [מכרה היא את נכסי המלוג לבעלה] וכאופן שדיברה בו משנתנו דדייקינן מינה: "הא ראייה, יש" —

בשני אופנים אלו, **זבינה זביני** [מיכרה — מכר]!

ואיבעית אימא ליישב את הקושיא על משנתנו שנתבאר בה "הא ראייה, יש" —

איהי ומתה", דדוקא מתה....".

7. בתוספות בכתובות [נ א, ד"ה הבעל מוציא], מבואר, שהבעל יש לו דין לוקח בירושת אשתו, בלי קשר לקנין הפירות שיש לבעל בנכסי אשתו, ואפילו כשקיבלה האשה מתנה על מנת שאין לבעלה רשות בה, או שכתב לה "דין ודברים אין לי בנכסייך", מכל מקום לגבי ירושת אשתו דין לוקח יש לו; אך מרש"י בכבא קמא פח ב ד"ה באושא התקיננו, נראה לא כן.

8. נתבאר על פי הרשב"ם; וראה הערה בענין זה בסוף הסוגיא.

עשה ולא כלום ונתבטל מכירת הגוף לגמרי, ואתיא איהי ומפקא, [וזה הוא כמבואר ברשב"ם]; אך בירושלמי אמרו: מכר הוא ומתה היא מכרו בטל", ראה שם אריכות בטעם הירושלמי.

ואף הרשב"א כתב "כי איתמר דאמימר כגון דזבין הוא ומית, דאתיא איהי ומפקא: ולא דוקא מית [מת הבעל], דאפילו מן השתא מקחו בטל, ואפילו הבעל מוציא מיד הלקוחות, דאין לו לבעל בגוף הקרקע כלום; והכי איתא בירושלמי: מכר הוא ומתה היא, הבעל מוציא מיד הלקוחות, למה הרבר דומה לבן שמכר בנכסי אביו, ומת אביו, שהבן מוציא מיד הלקוחות, אלא משום דסיפא דוקא "דזבינא

הראשון – שיש לו בעבד קנין פירות – אם הכה את עבדו בשלשים ימים אלו **ישנו בדין "יום או יומים"**, שלא יומת אם חי העבד מעת לעת, **מפני שהוא "תחתיו"**, כלומר, קרינן ביה "תחת ידו" משום שהוא זה המשתמש בו; **והשני אינו בדין "יום או יומים"**, **מפני שאינו "תחתיו"** שהרי אינו משתמש בו, ⁽¹⁰⁾ והרי דינו כאילו היכה אדם מישראל, שהוא חייב מיתה אפילו אם מת לאחר שנה מחמת אותה מכה.

ומפרשת הגמרא את טעמו של רבי מאיר שהוא משום **דקסבר רבי מאיר: (11) קנין**

שהוא כיומים דהיינו מעת לעת] לא יוקם [לא ינקם האדון], כי כספו הוא; וחלוק בזה עבד משאר כל אדם, כי שאר כל אדם אם מת מן ההכאה אפילו לאחר שנה הרי הוא חייב מיתה, ואילו בעבד פטור הוא, אם לא מת העבד תוך מעת לעת.

המוכר את עבדו, ופסק המוכר עמו [עם הלוקח] **שישמשנו העבד למוכר עוד שלשים יום**; כלומר, שייר לעצמו קנין פירות בעבד לשלשים יום, ונמצא הגוף קנוי ללוקח, והפירות של מוכר הם: ⁽⁹⁾

רבי מאיר אומר:

אין שייך בו הכאה "בשבט", דזה שייך רק במי שהעבד חייב לשמשו, וכשמסרב מכה הוא אותו, אבל בעל קנין הגוף לכאורה אינו אלא כאחר, ופשיטא שאינו בדין יום או יומיים! וראה מלבי"ם במכילתא משפטים אות פ.

11. הוקשה לתוספות: הרי מן הברייתא נראה שמכח הפסוקים אמר כן רבי מאיר, ולא משום סברת הגמרא; ולכן ביארו: דאי משום דדריש "תחתיו", הכי נמי כתיב "כספו", ומנא ליה ד"תחתיו" דוקא טפי מ"כספו", אלא משום דסבירא ליה קנין פירות כקנין הגוף דמי, ולכאורה משמע, דדרשת "תחתיו" אינו אלא אסמכתא.

אך ראה בתוספות בבבא קמא צ א ד"ה רבי, שכתבו על מה שאמרו שם כבסוגיינו, דטעמו של רבי מאיר הוא משום דקנין פירות כקנין הגוף, וז"ל: אף על גב דגבי שן ועין [יציאה שיוצא העבד לחירות, אם הוציא לו אדונו שן או עין] אין יוצא לא לאיש [שיש לו קנין פירות] ולא לאשה [שיש לה קנין הגוף]; התם הוא משום [דאין לו לבעל שיש לו קנין פירות] כח לשחרר קנין הגוף של אשה, אבל בדין יום או

9. כתבו התוספות: יכולים היינו להעמיד את מחלוקתם באופן שמכר האדון את עבדו לפירות, אלא שאין דרך לעשות כן, אלא להשכיר את העבד, ולא למוכרו לפירות.

10. א. ראה במכילתא משפטים אות פא ובמלבי"ם שם, דפירוש "תחת ידו" היינו "תחת רשותו"; ובזה יש לפרש כוונת הברייתא, כי זה שהוא משתמש בו עכשיו מיקרי יותר "תחת רשותו", מאשר זה שאין לו בו אלא קנין ממוני ואינו יכול להשתמש בו כעת.

אך ראה לשון התוספות בבבא קמא צ א ד"ה רבי "שהוא תחתיו ויש לו כח לרדותו לעשות מלאכתו", הובאו כל דבריהם בהמשך הענין בהערות ראה שם; וראה אות ב.

ב. כתב הרמב"ם [הלכות רוצח ב יד]: יראה לי שהמכה את עבדו בסכין וסייף או באבן ואגרופ וכו' ויצא בהן, ואמדהו למיתה – ומת, אינו בדין יום או יומים, אלא אפילו מת לאחר שנה, נהרג עליו, לכך נאמר "בשבט", שלא נתנה לו תורה רשות להכותו אלא בשבט ומקל ורוצועה וכו' ויצא בהן, לא הכיית רציחה; ולפי זה יש לעיין: הרי השני שאין לו זכות להשתמש בו,

פירות — שיש לאדונו הראשון בעבד בשלשים יום אלו — **כקנין הגוף דמי** [כאילו קנה את הגוף], ונחשב הוא לאדון העבד, ואילו השני שיש לו קנין הגוף בעבד כאילו אין לו כלום, שהרי אין גופו עומד אלא לפירותיו.

רבי יהודה אומר:

השני הוא שישנו בדין "יום או יומים", מפני שהוא "כספו", כלומר: מפני שהוא בכלל "כי כספו הוא", דהיינו למי שהוא קנוי לגופו.

ואילו הראשון אינו בדין "יום או יומים", מפני שאינו "כספו".

ומפרשת הגמרא את טעמו, שהוא משום

דקסבר רבי יהודה: **"קנין פירות" של הראשון לאו כקנין הגוף דמי.** (12)

רבי יוסי אומר:

שניהם ישנן בדין "יום או יומים", זה — הראשון — מפני שהוא "תחתיו" שיש לו קנין פירות בו, וזה — הלוקח השני — מפני שהוא "כספו", שהרי גופו קנוי לו.

ומפרשת הגמרא, **דמספקא ליה לרבי יוסי: אי קנין פירות כקנין הגוף דמי והראשון הוא שפטור, אי לאו כקנין הגוף דמי והשני הוא פטור, ונמצא שבין אם עמד יום או יומים אצל הראשון ובין אם עמד יום או יומיים אצל השני, הרי זה ספק אם מכהו חייב מיתה, וספק נפשות לחקל; (1) ולכן שניהם**

1. **כתב הרשב"ם:** דספק נפשות ... להקל, דנפקא לן מ'ושפטו העדה והצילו העדה'; והוא מה שנאמר [במדבר לה כד] "ושפטו העדה בין המכה ובין גואל הדם על המשפטים האלה, והצילו העדה את הרוצח מיד גואל הדם", ומכאן למדו שצריך להפך בזכותו של מחוייב מיתה; וראה סנהדרין ט א, שם מביאה הגמרא פסוק זה לענין רוב בדיני נפשות.

אבל התוספות כתבו: אין נראה כמו שפירש הרשב"ם, כי אף בלאו דין זה אין להורגו מספק, שהרי אפילו ממון אין מוציאים בספק; וקל וחומר כעין זה מבואר בגמרא סנהדרין ג ב לענין רוב דיינים בדיני ממונות "ומה דיני נפשות דחמירי, אמר רחמנא זיל בתר רובא, דיני ממונות לא כל שכן".

וראה בתוספות בסנהדרין ג ב ד"ה דיני, ובבבא קמא כז ב ד"ה קמ"ל, שהקשו כעין זה, על שמואל הסובר "אין הולכין בממון אחר הרוב", דאיך אפשר שבממון אין הולכים אחר הרוב, ואילו בדיני נפשות הולכים אחר הרוב;

יומיים, שהוא תחתיו ויש לו כח לרדותו לעשות מלאכתו, סברא הוא שיהא בדין יום או יומיים; ומשמע, ד"תחתיו" אינה אסמכתא, וצריך תלמוד.

12. המהרש"א כתב להוסיף על דברי התוספות שהובאו בהערה 11: וכיוצא בזה איכא למימר בדרכי יהודה, דקסבר קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי ... מנא ליה ד"כספו" דייקא טפי מ"תחתיו".

והנה הרשב"ם ד"ה רבי יהודה, כתב "רבי יהודה דייק סיפיה דקרא, לא יוקם כי כספו הוא, למי שהוא קנוי לגופו הוי עבד", ומשמע שמן הפסוק הוא לומד כן, ואילו בגמרא הרי אמרו את טעמו משום שקנין פירות לאו כקנין הגוף! ? ויש לומר, דדרשת "כספו" אינה מכרעת לבעל קנין הגוף אלא משום ד"קנין פירות לאו כקנין הגוף", וכמבואר בדברי ה"יד רמה" שהובאו בעמוד ב הערה 4; [ולפי זה לכאורה אף בתוספות היה אפשר לפרש כן, ואין צורך לדברי המהרש"א].